

IQTISODIY TEBRANISHLAR SHAROITIDA KICHIK BIZNESNING YASHOVCHANLIK DARAJASINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI

Jumayeva Z.B

Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi

Bobojonova M.J

Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi

Hozirgi davrda iqtisodiy tebranishlar va global o'zgarishlar kichik biznes faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Iqtisodiy o'sishning sustlashishi, inflyatsiya, moliyaviy inqirozlar va boshqa makroiqtisodiy omillar kichik korxonalar uchun murakkab sharoitlarni keltirib chiqaradi. Shu sababli, kichik biznesning yashovchanlik darajasini baholash va barqaror rivojlanishini ta'minlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kichik biznesning yashovchanligini aniqlash jarayonida uning moliyaviy ko'rsatkichlari, bozor dinamikasi, menejment sifati va innovatsion salohiyati kabi omillarni tahlil qilish muhimdir. Ushbu maqolada iqtisodiy tebranishlar sharoitida kichik biznesning yashovchanlik darajasini baholashning nazariy asoslari va asosiy tamoyillari ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kichik biznesning yashovchanlik darajasini baholashda innovatsiyalar, strategik boshqaruv, moliyaviy chidamlilik va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash kabi omillar muhim ahamiyatga ega. Mahalliy va xalqaro tadqiqotlar kichik biznesning iqtisodiy tebranishlarga moslashuvchanligini oshirish bo'yicha samarali strategiyalarni taklif qiladi. Ushbu strategiyalarni muvaffaqiyatli qo'llash kichik biznesning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Schumpeter, J. A. (1934). "The Theory of Economic Development." Ushbu asar kichik biznesni iqtisodiyotning muhim qismi sifatida ko'rib chiqib, innovatsiyaning biznes rivojlanishidagi rolini ochib beradi.

Porter, M. E. (1990). "The Competitive Advantage of Nations." Porterning nazariyasi kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirishda strategik menejment va innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini yoritadi.

Birch, D. L. (1979). "The Job Generation Process." Tadqiqot kichik biznesning iqtisodiy o'sishdagi ahamiyatini va yangi ish o'rinlarini yaratishdagi roli haqida ma'lumot beradi.

Knight, F. H. (1921). "Risk, Uncertainty, and Profit." Ushbu asar kichik biznesning yashovchanligini aniqlashda risklarni boshqarishning muhimligini ko'rsatadi.

UNIDO (2020). "Resilience of SMEs during Economic Turbulence." Birlashgan Millatlar Tashkiloti kichik biznesning iqtisodiy tebranishlarga chidamliligini oshirish bo'yicha tavsiyalarni taqdim etadi.

Akbarov, I. (2021). "O'zbekistonda kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy asoslari." Ushbu mahalliy tadqiqot kichik biznesning yashovchanligini oshirish bo'yicha davlat siyosatining samaradorligini tahlil qiladi.

OECD (2019). "Strengthening SMEs and Entrepreneurship for Productivity and Inclusive Growth." Ushbu hisobot kichik biznesning iqtisodiy tebranishlar sharoitida yashovchanlik strategiyalarini ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

Gartner, W. B. (1989). "Who is an Entrepreneur?" Ushbu maqola kichik biznes egalari va tadbirkorlarning qaror

qabul qilishdagi muhim omillarini tahlil qiladi. Forbes Insights (2021). "SME Resilience During Crisis." Ushbu tadqiqot kichik biznesning moliyaviy chidamliligini oshirish bo'yicha ilg'or tajribalarni yoritadi. World Bank (2022). "Small Business Resilience Toolkit." Jahon banki kichik biznesning barqarorligini ta'minlash uchun tavsiyalarni taqdim etadi.

Kichik biznesning yashovchanligi uning iqtisodiy sharoitlarga moslashish qobiliyatini anglatadi. Bu qobiliyatni aniqlashda quyidagi nazariy asoslar muhim hisoblanadi:

1. Resurslar asosidagi nazariya: Ushbu nazariya kichik biznesning resurslardan samarali foydalanish qobiliyatiga asoslanadi. Moliya, inson kapitali va texnologik resurslar muhim rol o'ynaydi.

2. Innovatsiyalar nazariyasi: Schumpeterning ta'kidlashicha, kichik biznes iqtisodiy rivojlanishda innovatsiyalarni qo'llash orqali muhim o'rin tutadi.

3. Risklarni boshqarish nazariyasi: Kichik biznes egalari risklarni boshqarish orqali iqtisodiy tebranishlar sharoitida barqarorlikni saqlashga qodir bo'ladi.

4. Ekosistemalar nazariyasi: Kichik biznesni iqtisodiyotning muhim bo'lagi sifatida qarashda uning iqtisodiy ekotizimdagi o'rni va o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi.

Iqtisodiy tebranishlar kichik biznes faoliyatiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Inflyatsiya. Narxlarning oshishi kichik biznes xarajatlarini ko'paytirib, foyda marjasini kamaytiradi. Moliyaviy inqirozlar. Kredit resurslarining cheklanganligi kichik biznesning moliyaviy barqarorligini buzishi mumkin. Talabning o'zgarishi. Bozor talabining keskin pasayishi kichik biznesning daromadlarini qisqartiradi. Raqobatning kuchayishi. Yirik korxonalar bilan raqobat qilish kichik biznes uchun qo'shimcha bosim keltirib chiqaradi.

Kichik biznesning yashovchanlik darajasini baholash uchun quyidagi usullar qo'llaniladi. Moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili bu Solvency, likvidlik va rentabellik ko'rsatkichlarini tahlil qilish jarayoni hisoblanadi. SWOT tahlil yordamida kuchli va zaif tomonlarni aniqlash, imkoniyat va tahdidlarni baholash amalga oshiriladi. Innovatsion salohiyatni o'lchash orqali esa yangi mahsulotlar va xizmatlarni joriy etish darajasi aniqlanadi. Bozor ulushini tahlil qilish esa kichik biznesning bozordagi raqobatbardoshligini baholash mumkin.

Quyida kichik biznesning yashovchanligini ta'minlash bo'yicha amaliy misollar keltirilgan:

Kichik biznesning yashovchanligini ta'minlash bo'yicha amaliy misollar

Mamlakat	Chora-tadbirlar	Natijalar
AQSh	Kichik biznesni kreditlash dasturlari	Yangi ish o'rinlari yaratildi
Germaniya	Innovatsiyalarni moliyalashtirish grantlari	Texnologik yangilanishlar amalga oshirildi
O'zbekiston	Soliq imtiyozlari va kredit resurslari	Kichik biznesning iqtisodiy salohiyati oshdi

Kichik biznesning yashovchanlik darajasini oshirishda bir qator muammolar mavjud bo'lib, ularga moliyaviy cheklovlar, kredit olish imkoniyatlarining cheklanganligi, innovatsion qobiliyat yetishmasligi, texnologiyalarni joriy qilishda resurslarning

yetishmasligi, bozor talabi o'zgaruvchanligi, barqaror talabni ta'minlashdagi qiyinchiliklar misol bo'ladi.

Iqtisodiy tebranishlar sharoitida kichik biznesning yashovchanligini ta'minlash va baholash nazariy va amaliy yondashuvlarni talab etadi. Innovatsiyalar, moliyaviy boshqaruv va bozor talablariga moslashish kichik biznesning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omillardir. Mahalliy va xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes iqtisodiyotning muhim qismi bo'lib, iqtisodiy barqarorlik va yangi ish o'rinlarini yaratishda asosiy rol o'ynaydi.

Xorijiy mamlakatlarning kichik biznesni iqtisodiy tebranishlarga moslashtirish bo'yicha tajribasi quyidagicha yondashuvlarni taklif qiladi. AQSh. Kreditlash dasturlari: AQSh kichik biznes ma'muriyati (SBA) kichik biznesga moliyaviy yordam berish uchun maxsus kredit va grant dasturlarini amalga oshiradi. Tadbirkorlik ekotizimi: Xususiy va davlat sektorlarining hamkorligi orqali kichik biznes uchun startup akseleratorlari va mentorlik dasturlari tashkil etiladi. Germaniya. Innovatsiyalarni rag'batlantirish: Germaniya kichik biznes korxonalariga ilmiy tadqiqot va innovatsion texnologiyalarni joriy etish uchun grant va soliq imtiyozlari taklif qiladi. Ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish: Kichik korxonalar o'z mahsulot va xizmatlarini kengaytirish orqali bozor o'zgarishlariga moslashadi. Janubiy Koreya. Texnologik qo'llab-quvvatlash: Kichik biznes uchun yuqori texnologiyali markazlar va IT infrastruktura yaratilgan. Eksport bozorlariga kirish: Kichik biznes eksport imkoniyatlarini kengaytirish uchun davlat yordam dasturlaridan foydalanadi. O'zbekiston. Soliq imtiyozlari: O'zbekiston hukumati kichik biznes korxonalariga soliq yengilliklari taqdim etib, ularning iqtisodiy barqarorligini ta'minlaydi. Moliyaviy yordam: Kredit resurslari va davlat grantlari kichik biznesni rivojlantirish uchun yo'naltiriladi.

Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, kichik biznesning iqtisodiy tebranishlarga moslashuvchanligi moliyaviy qo'llab-quvvatlash, innovatsiyalarni joriy etish va davlat siyosati yordamida oshiriladi. AQSh, Germaniya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning yondashuvlari kichik biznes uchun raqobatbardosh va barqaror strategiyalar ishlab chiqishda namuna bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston sharoitida xorijiy tajribalardan o'rganilgan darslar kichik biznesning iqtisodiy tebranishlarga chidamliligini oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bostonovna D. Z. CONCEPTUAL BASIS OF IMPROVEMENT OF BANK AUDIT IN COMMERCIAL BANKS //IMRAS. – 2023. – T. 6. – №. 6. – C. 118-124.
2. Jumayeva Z. ROLE OF THE STATE IN REGULATING THE ECONOMY //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 511-516.
3. Bostonovna D. Z. WAYS OF USING REENGINEERING IN ENTERPRISES //International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers. – 2023. – T. 11. – №. 7. – C. 430-435.
4. Bostonovna D. Z. USE OF FOREIGN EXPERIENCE IN IMPROVING THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF COMMERCIAL BANKS //International

Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers. – 2023. – T. 11. – №. 9. – C. 607-613.

5. Zamira J. ENSURING ECONOMIC SECURITY IN THE BANKING SECTOR //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – T. 47. – C. 343-348.

6. Jumayeva Z. MOLIVAVIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING USTUVOR YO 'NALISHLARI //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 512-518.

7. Jumayeva Z. IQTISODIYOT RIVOJIDA INNOVATSIYANING AHAMIYATI //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 504-511.

8. Jumayeva Z. THEORY OF MARKET EQUILIBRIUM, SUPPLY AND DEMAND //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 740-743.

9. Jumayeva Z. THEORY OF SUPPLY AND DEMAND AND ITS MARKET RELATIONSHIP EFFECT //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 2. – C. 426-432.

10. Jumayeva Z. WAYS AND METHODS OF DEVELOPING SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN OUR COUNTRY //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 2. – C. 433-440.

11. Abidovna, A. S. (2024). COMMUNICATION PROCESS MANAGEMENT AS A TOOL TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF MODERN ORGANIZATIONS. *Gospodarka i Innowacje.*, 49, 211-217.

12. Abidovna, A. S. (2023). Special directions of tourism development in Bukhara region: problems and solutions. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 21, 51-55.

13. Supiyevna, B. M. (2024). O'ZBEKISTONDAGI XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH VA AHOLINI ISH BILAN BAND ETISH YO'LLARI. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(08), 78-84.

14. Supiyevna, B. M. (2024). TIZIMIDA BANK FINANCIAL SERVICE NUMBER: DEVELOPMENT AND OLD TURGAN. *Gospodarka i Innowacje.*, 46, 379-385.

15. Bazarova, M. S. (2022). FACTORS THAT ENSURE THE SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF A SYSTEM OF KEY PERFORMANCE INDICATORS IN THE.

16. Xudoynazarovich, S. A. (2024). KADRLAR BOSHQARUVI XUSUSIY OTMLARDA: XUSUSIYATLARI, YONDASHUVLARI VA MUAMMOLARI. *Gospodarka i Innowacje.*, 54, 70-77.

17. Shadiyev, A. (2024). PERSONNEL MANAGEMENT SYSTEM IN ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS. *Modern Science and Research*, 3(8), 10-18.

18. Alisher, S. (2024). ACTUAL PROBLEMS OF DIGITAL ECONOMY DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN. *Gospodarka i Innowacje.*, 46, 366-372.

19. Ikromov, E. (2024). THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE ORGANIZATION AND CAPACITY BUILDING OF EXECUTIVE EMPLOYEE LABOR IN PUBLIC ADMINISTRATION BODIES. *Modern Science and Research*, 3(1), 939-946.

20. Hakimovich, T. M. (2024). ZAMONAVIY BOSHQARUV VA RAQAMLASHTIRISH.

21. Khalilov, B. B. (2024). MANAGERIAL ACCOUNTING-THE LANGUAGE OF BUSINESS MANAGEMENT. *Gospodarka i Innowacje.*, 49, 249-255.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

22. Bahodirovich, K. B. (2024). FINANCIAL LEVERAGE RATIOS AND ANALYSIS. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 11(11), 418-426.
23. To'rayevna, S. N. (2023). YANGI IQTISODIYOTDA RAQAMLI MEHNAT.
24. Sodiqova, N. (2024). IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA INNOVATSION SIYOSAT VA UNING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI. *Modern Science and Research*, 3(6).
25. Tohir o'g'li, M. T., & To'rayevna, S. N. (2024). O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSION SIYOSAT. ZAMONAVIY TA'LIMDA FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR JURNALI, 2(14), 45-53.
26. Qudratova, G. M., & Sodiqova, N. T. (2024). RAQOBAT TUSHUNCHASI, UNING TURLARI VA USULLARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(2), 459-463.
27. Akbarovna, N. N. (2024). Oliy Ta'lim Muassasalarining Innovatsion Faoliyat Natijalarini Tijoratlashtirish Muammolari Va Ularni Hal Etish Yo 'LLari. *Miasto Przyszłości*, 54, 857-866.
28. Akbarovna, N. N. (2023). MULKCHILIK MUNOSABATLARINING JAMIYATDAGI TUTGAN O'RNI.
29. Naimova, N. (2024). THE COUNTRY'S ECONOMIC POTENTIAL IN DIGITAL ECONOMY AND E-COMMERCE DEVELOPMENT. *Modern Science and Research*, 3(2), 234-239.
30. Akbarovna, N. N. (2023). BULUTLI HISOBLASH TEXNOLOGIYALARINING IQTISODIYOTDA TURGAN ORNI. *Gospodarka i Innowacje*, 42, 517-520.
31. Qudratova, G. M., & Sodiqova, N. T. (2024). RAQOBAT TUSHUNCHASI, UNING TURLARI VA USULLARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(2), 459-463.
32. Sodiqova, N. T., & Qudratova, G. M. (2024). TASHKILOTNING INNOVATSION FAOLIYATI SAMARALIGINI BAHOLASH. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(2), 286-294.
33. Qudratova, G. M. (2024). METHODOLOGY FOR ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *Gospodarka i Innowacje*, 51, 191-195.
34. Mahmudovna, Q. G. (2024). RAQOBAT STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISHDA RAQOBATNI BAHOLASH USULLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI. *Gospodarka i Innowacje*, 48, 715-720.
35. Otkirovich, N. S. (2024). Yashil Iqtisodiyotda Raqamli Transformatsiya. *Miasto Przyszłości*, 54, 1356-1364.
36. qizi Bobojonova, M. J. (2023). AGROTURIZMNING IQTISODIYOTDA O 'RNI, SALOHIYATI VA INFRATUZILMASINI YAXSHILASH. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(8), 48-52.
37. Djurayeva, M. S. (2024). ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF A MODERN ENTERPRISE. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 11(12), 222-227.
38. Sadilloevna, D. M. (2024). ROLE OF COMMERCIAL BANKS IN THE DEVELOPMENT OF THE MODERN ECONOMIC SYSTEM. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 11(11), 241-248.
39. Sadullayevna, D. M. (2024). BASICS OF DIGITAL MARKETING. *Gospodarka i Innowacje*, 51, 160-166.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

40. қизи Рахмонқулова, Н. О. (2023). КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИНГ ХУДУДЛАР ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ. "Экономика и туризм" международный научно-инновационный журнал, 6(14).
41. Nafisa, R. (2024). Formation of a Strategy for Sustainable Development of the National Economy. *Miasto Przyszłości*, 54, 764-771.
42. Rakhmonkulova, N. (2024). Prospects for the Development of the Economy of Uzbekistan. *JOURNAL OF INTELLECTUAL PRPERTY AND HUMAN RIGHTS*, 3(10), 37-44.
43. Lolaxon, R. (2024). THE ROLE OF MARKETING STRATEGIES IN TOURISM POTENTIAL OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 11(11), 230-240.
44. Lolakhon, R. (2024). APPLICATION OF THE 4P CONCEPT IN TOURISM. *Gospodarka i Innowacje*, 51, 138-145.
45. Turayevich, I. A. (2024). Milliy Iqtisodiyotga Xorijiy Investitsiyalarni Jalb Qilishda Soliqlarning O' Rni. *Gospodarka i Innowacje*, 53, 205-213.
46. Aziz, I. (2023). O'zbekistonda xorijiy investitsiyani jalb qilishni soliqlar vositasida rag'batlantirish yo'llari. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(5), 191-196.
47. Ibragimov, A. T. (2024). MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSIYANI JALB QILISHNI SOLIQLAR VOSITASIDA RAG 'BATLANTIRISH. *Gospodarka i Innowacje*, 51, 116-122.
48. Turayevich, I. A. (2024). Iqtisodiyotga Investitsiyalarni Jalb Qilish Va Boshqarishning O 'Ziga Xos Xususiyatlari. *Miasto Przyszłości*, 53, 1231-1237.
49. Azimov, B., Toshev, F., & Raximova, D. TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA.
50. TEMPUS, I. (2016). Towards the ModernisATion of Higher Education InstitutionS in Uzbekistan (MATcHES). *TEMPUS*, 4, 2007-2013.
51. Azimov, B. F., & Gulomov, O. H. (2017). Organizational structures of innovation support services: inter-organizational cooperation associations. *Инновационное развитие*, (6), 35-37.
52. Akhmedov, Y., Asadov, S., & Azimov, B. (2022, December). Two-sided estimation of linear approximation error second-order hypersurfaces. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 2388, No. 1, p. 012124